

اول
۶۵۰ صفحه
۲۴
برسش

نقش

جریان‌شناسی نفاق مکی و بازخوانی نقش آن
در تعیین جانشینی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

هادی الیاسی

WWW.KETAB.IR

سرشناسه: الیاسی، هادی، ۱۳۶۱ -

عنوان: سرای نیستی، جریان شناسی نفاق در مکه و بازخوانی نقش آن در تعیین جانشینی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
تکرار نام پدیدآور: هادی الیاسی

مشخصات نشر: قم: آوای ابتکار، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۳۴۰ ص.

شابک: ۸-۳۱-۶۰۸۶-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۲۹ - ۳۴۰] همچنین به صورت زیر نویس

یادداشت: عنوان دیگر: جریان شناسی نفاق در مکه و بازخوانی نقش آن در تعیین جانشینی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

موضوع: مناققان - جنبه های قرآنی

موضوع: فتنه و فتنه انگیزی - جنبه های مذهبی - اسلام

موضوع: فتنه و فتنه انگیزی

موضوع: اسلام - تاریخ

موضوع: خلافت

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ س ۴ ا الف / ۶ / ۲۵۰ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۶۳۲

شماره مدرک: ۴۹۸۹۷۲۲

سرای نیستی

جریان شناسی نفاق در مکه و بازخوانی نقش آن
در تعیین جانشینی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم

مؤلف: هادی الیاسی

ویراستار: علی بیاتانی

ناشر: آوای ابتکار * نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

شمارگان: ۶۵۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۸-۳۱-۶۰۸۶-۶۲۲-۹۷۸

کتابخانه ملی ایران

آوای ابتکار: قم، خیابان شهدا، کوچه ۲۸، پلاک ۶۹ تلفن: ۷۴۹۴-۰۹۱۲۷۵۰-۷۸۳۶۴۲۰-۲۵۳۷۷۴۶۵۶۷

تقدیم بہ آستان

یگانہ یار ولایت

حضرت فاطمہ ؑ

و آستان عرشی پیامبر اکرم ؐ و امیر المؤمنین ؑ

و یازدہ نور پاک آسمان ہدایت

۱۵	مقدمه‌ی ناشر
----	--------------

۱۹	مقدمه
----	-------

فصل اول: کلیات و مفهوم‌شناسی واژگان کلیدی

۲۷	گفتار اول: مفهوم‌شناسی واژگان کلیدی
۲۷	۱. جریان‌شناسی و چیستی جریان
۲۷	۱/۱. جریان‌شناسی
۲۸	۲/۱. چیستی جریان‌شناسی
۲۸	۲. نفاق
۳۲	۱/۲. مفهوم اصطلاحی نفاق
۳۳	۲/۲. بررسی مفهوم قرآنی نفاق
۳۶	۳/۲. بررسی مفهوم نفاق در روایات
۳۶	شاخصه‌های نفاق از منظر روایات
۳۶	الف. دوگانگی در ظاهر و باطن
۳۸	ب. بی‌میلانی نسبت به احکام دین
۴۰	گفتار دوم: علل و انگیزه‌های پیدایش نفاق
۴۰	۱. اعتقادی
۴۰	۱/۱. حسادت
۴۴	۱/۲. بیمار دلی
۴۶	۲. فرهنگی و اجتماعی
۴۶	۲/۱. طمع به مال و ثروت
۴۸	۲/۲. خوف و ترس

۳. سیاسی ۵۱
- ۳/۱. مبارزه و دشمنی با حکومت اسلامی ۵۱
- ۳/۲. آرزوی کسب قدرت ۵۳
- الف. آگاهی از ظهور و گسترش اسلام ۵۳
- ب. چشم‌داشت به جانشینی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۵۵

فصل دوم:

بررسی خاستگاه جغرافیایی جریان نفاق: نفاق مکی و مدنی

- گفتار اول: نفاق از مکه ۶۱
۱. طلوع اسلام و ردیای اولین منافقان ۶۲
- ۱/۱. بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۶۲
- ۱/۲. کاوشی پیرامون سالهای اولیه بعثت ۶۶
- ۱/۲/۱. دعوت نهانی یا آشکار؟ ۶۶
- الف. دستور به انذار در همان ابتدای بعثت ۶۸
- ب. نماز خواندن در مسجد الحرام ۷۰
- ۱/۲/۲. معنای اکتتام امر ۷۱
- ۱/۲/۳. خوف و ترس پیامبر صلی الله علیه و آله از چه بود؟ ۷۲
- ۱/۳. مسلمانان نخستین ۷۶
- ۱/۴. سختی‌های مسلمانان نخستین ۷۶
- ۱/۵. اولین نشانه‌های منافقان ۷۹
- ۱/۵/۱. مکی بودن سورهی مدثر ۸۰
- ۱/۵/۲. بیمار دلان در قرآن کریم ۸۳

۱/۵/۳	آرای مفسران درباره‌ی «بیماردلان»	۸۴
۱/۵/۴	آرای مفسران درباره‌ی بیماردلان در سوره مدثر	۸۶
۱/۵/۵	بیماردلان، اشاره به یک جریان خاص	۸۹
۱/۵/۶	ویژگی‌های «بیماردلان» در قرآن	۹۰
۹۰	الف. سریچی از دستورات الهی	
۹۲	ب. بیماردلان و القافات شیطان	
۹۳	ج. رویگردانی از حکم حق و داوری پیامبر اکرم ﷺ	
۹۴	د. مرگ در کفر، ضلالت و گمراهی	
۹۵	۲. پرده‌برداری قرآن از واژه‌ی «منافق»	
۹۶	۲/۱. مکی یا مدنی بودن سوره عنکبوت	
۱۰۰	۲/۲. اقسام منافقان با توجه به انگیزه‌های نفاق	
۱۰۴	گفتار دوم: تفاوت‌های منافقان مکی و مدنی	
۱۰۴	۱. تفاوت در انگیزه‌ی باطنی	
۱۰۵	۲. تفاوت در رفتار ظاهری	
۱۰۵	۲/۱. دشمنی با پیامبر ﷺ	
۱۰۷	۲/۲. تفاوت در نوع نفاق	
۱۰۹	۲/۳. افساد در قالب اصلاح	
۱۱۱	۲/۴. سفیه خواندن مؤمنان	
۱۱۲	۲/۵. تقویت یا تخریب اسلام	
۱۱۳	۲/۶. شرکت در مناسک اجتماعی	
۱۱۳	۲/۷. برنامه‌ریزی بلندمدت	

فصل سوم: اهداف و اقدامات جریان نفاق در مکه

گفتار اول: اهداف جریان نفاق مکی ۱۱۷

۱. کسب شرافت و جایگاه اجتماعی ۱۱۷

۲. کسب قرابت با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۱۸

۳. دستیابی به قدرت ۱۱۹

گفتار دوم: اقدامات جریان نفاق در مکه ۱۲۰

۱. پذیرش اسلام ۱۲۱

۱/۱. اسلام ابوبکر ۱۲۱

۱/۲. اسلام عمر بن خطاب ۱۲۵

الف. عمر، قبل از پذیرش اسلام ۱۲۵

ب. عمر، بعد از پذیرش اسلام ۱۲۷

۱/۳. سایر اعضای گروه ۱۳۰

۲. اقدامات فردی منافقان ۱۳۲

۲/۱. اقدامات ریاکارانه ۱۳۲

۲/۲. روحیه استکباری بیمار دلان ۱۳۵

۳. ایجاد نزاع و تنش میان مسلمانان و دشمنان ۱۴۰

۳. ارتباط با کفار و مشرکان ۱۴۳

۳/۱. عدم تعرض به منافقان از سوی کفار ۱۴۴

۳/۲. روابط دوستانه و پنهانی ۱۴۶

۴. هم‌دستی با کفار برای ترور پیامبر صلی الله علیه و آله در جریان هجرت ۱۴۸

۴/۱. علت هجرت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۴۹

۴/۲. مشاوره برای قتل پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۵۰

۴/۳. محدوده‌ی خطر.....	۱۵۴
۴/۴. معرفی همراه پیامبر اکرم ﷺ در غار.....	۱۵۶
۴/۵. مصادیق یاری کردن خداوند در غار.....	۱۶۴

فصل چهارم: اقدامات جریان نفاق در مدینه

گفتار اول: اقدامات در دوران حیات پیامبر اکرم ﷺ.....	۱۷۳
۱. ارتباط با دشمنان اسلام.....	۱۷۳
۱/۱. ارتباط با کفار و مشرکان.....	۱۷۳
۱/۲. ارتباط با منافقان عادی.....	۱۷۹
۱/۳. ارتباط با یهود.....	۱۸۷
نخستین نشانه‌ها از همدستی یهود و نفاق.....	۱۹۳
ارتباط نزدیک نفاق و یهود.....	۱۹۹
۲. کارشکنی در جنگ بدر.....	۲۰۱
۲/۱. نخستین اقدام منافقان و القاء ضعف در روحیه‌ی مبارزان اسلام.....	۲۰۳
۲/۲. وجود جریان نفاق در سپاه اسلام.....	۲۰۷
۲/۳. ارتباط پنهانی منافقان با کفار و مشرکان.....	۲۱۲
۳. توطئه در جنگ احد.....	۲۱۵
۳/۱. از بدر تا احد.....	۲۱۵
۳/۲. مدینه مهیای نبرد.....	۲۱۶
۳/۳. خیانت منافقان در جنگ.....	۲۳۱
۳/۴. عدم تعرض به منافقان در جنگ.....	۲۳۶
۴. هم‌پیمانی منافقان در صحیفه.....	۲۳۸
۵. ترور نافرجام پیامبر اکرم ﷺ.....	۲۳۹

۳۲۹	۵/۱. انجام عملیات ترور
۳۳۲	۵/۲. شناسایی منافقان توسط حذیفه و عمار
۳۳۵	۵/۳. اسامی ترور کنندگان
۳۳۹	۶. تدبیر و تمهیدات پیامبر ﷺ در مواجهه با منافقان
۳۴۱	۶/۱. سپاه اسامه و تخلف منافقان
۳۴۹	۶/۲. رسوایی هنگام کتابت حدیث
۳۴۹	۶/۲/۱. پنجشنبه‌ی سیاه
۳۵۰	۶/۲/۲. اختلاف و نزاع در مقابل پیامبر ﷺ
۳۵۴	گفتار دوم: اقدامات پس از رحلت پیامبر اکرم ﷺ
۳۵۵	۱. انکار رحلت پیامبر اکرم ﷺ
۳۵۹	۲. سقیفه و غصب خلافت
۳۶۱	۳. بیعتستانی اجباری

فصل پنجم: نتایج اقدامات جریان نفاق

۳۶۷	گفتار اول: نتایج اعتقادی
۳۶۷	۱. خودرایی و ظهور بدعت‌ها
۳۶۸	۱/۱. مفهوم بدعت
۳۷۲	۱/۲. بدعت‌های خلفا
۳۷۲	۱/۲/۱. برخی از بدعت‌های خلافت ابوبکر
۳۷۲	الف: غصب خلافت
۳۷۲	ب: وصیت به خلافت عمر بن خطاب
۳۷۳	ج: قطع سهم «مؤلفه قلوب» از زکات
۳۷۴	د: قطع سهم بنی‌هاشم از خمس

هـ	منع ارث حضرت فاطمه علیها السلام	۲۷۶
و:	غصب فدک.....	۲۸۰
ز:	جنگ با پرداخت ن کنندگان زکات.....	۲۸۳
ح:	عدم جاری کردن حد شرعی بر خالد بن ولید.....	۲۸۵
۱/۲/۲.	برخی از بدعت‌های خلافت عمر بن خطاب.....	۲۸۷
الف:	تغییر مقام ابراهیم علیه السلام	۲۸۷
ب:	تحریم متعه‌ی حج.....	۲۸۸
ج:	تحریم متعه‌ی زنان.....	۲۹۲
د:	تجویز سه طلاق در یک مجلس.....	۲۹۳
هـ	تصرف در اذان.....	۲۹۴
و:	نماز تراویح.....	۲۹۵
ز:	تشکیل شورا برای انتخاب خلیفه.....	۲۹۷
۱/۲/۳.	برخی از بدعت‌های خلافت عثمان.....	۳۰۰
الف:	تمام خواندن نماز در سفر.....	۳۰۰
ب:	بازگرداندن حکم بن عاص، طرد شده‌ی پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه.....	۳۰۱
ج:	گرفتن زکات از اسب.....	۳۰۱
د:	ترک تکبیر در نماز.....	۳۰۲
۲.	کنار گذاشتن قرآن و عترت.....	۳۰۲
۳.	منع نقل، کتابت و تدوین حدیث.....	۳۰۴
۳/۱.	منع نقل و کتابت حدیث.....	۳۰۴
۳/۲.	منع تدوین حدیث.....	۳۰۸
۴.	ورود اسرائیلیات.....	۳۰۹
گفتار دوم:	نتایج سیاسی.....	۳۱۴

۱. پیدایش جریان‌های متعارض ۳۱۴
۲. ایجاد تفرقه و اختلاف ۳۱۶
۳. سرکوب جریان‌های مخالف ۳۱۷
- ۳/۱. مبارزه‌ی مسلحانه با مخالفان ۳۱۷
- ۳/۲. مشت آهنین و سوزاندن مخالفان ۳۱۸
- ۳/۳. کنار گذاشتن مخالفان از میدان سیاست ۳۱۹
- گفتار سوم: نتایج اجتماعی ۳۲۰
۱. غلبه‌ی فرهنگ نژادمحوری ۳۲۰
۲. فساد اجتماعی و دنیاگرایی ۳۲۱
- سخن آخر: ۳۲۳
- فهرست منابع ۳۲۹

مقدمه‌ی ناشر

تاریخ را بسیار نوشته‌اند و بسیار خوانده‌اند؛ به انگیزه‌ها و اهداف گونه‌گون. برخی به تشویق دوستان نوشته‌اند و گروهی به امر سلطان. برخی حقیقت گذشته‌ای را جستجو کرده‌اند تا عبرت بگیرند و راه بیابند، گروهی گذشته‌ای ساخته و پرداخته‌اند تا حاکمی را خوشنود کنند و جمعی نیز روایت داستانی پیشه کرده‌اند تا وقت گذرانده باشند.

به هر حال آنچه در این میان در پس این اغراض نهان شده، حقایقی است که به باطل آمیخته است؛ گرچه همه مدعی‌اند که پی‌جویی کشف حقیقت می‌کنند و مسیر را برای دستیابی به آن می‌پویند.

محققین، تاریخ را دانشی استنادی می‌دانند که هر گزاره از آن را به ناچار بایستی تکیه بر روایتی منقول و تحلیلی معقول داد. این را همه می‌گویند، ولی آنچه مورد مناقشه واقع می‌شود آن است که معیار اعتبار نقل و صحت تحلیل چیست؟ اختلاف در این نکته نیز خود عاملی است که به پیچیده‌تر شدن کشف حقایق تاریخی می‌افزاید.

در این میان تاریخ اسلام نیز با این مسأله دست به گریبان است. در امتداد تاریخ تاریخ‌نگاری اسلام هر گروه و نحله‌ای مطابق با معیارهای فکری و درون‌مایه‌های اعتقادی خود حوادث تاریخی را به رشته‌ی تحریر در آورده است که نتایج آن در ساحت تحریف و تغییر و اختلاف در نقل و نقد حوادث، بر پژوهشگران این عرصه پوشیده نیست؛ ولی در میان این اختلاف‌ها، آنچه می‌تواند وجه مشترک بین بیشتر قریب به اتفاق این تاریخ‌نگاری‌ها به شمار آید، عدم پرداختن به گزاره‌های تاریخی ارائه شده در قرآن و عدم

تحلیل حوادث صدر اسلام مبتنی بر این گزارش‌هاست. خداوند متعال در میان آیات نورانی قرآن کریم به تناسب حال و به اقتضای نیاز بشر به هدایت، به نقل داستان گذشتگان و نقد رفتار معاصران پرداخته است که بخش دوم از اینگونه آیات، می‌تواند معیاری ارزشمند برای تحلیل حوادث صدر اسلام قرار گیرد.

براساس آنچه گذشت، نیک می‌دانیم که قرآن کریم در بخش قابل توجهی از آیات خود در کنار اشاره به منافقین و کارشکنی ایشان در عصر رسالت پس از هجرت، از گروهی دیگر تحت عنوان «الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ» نام می‌برد که در تمام دوران رسالت از مکه تا مدینه رفتار دوگانه و مرموزی از خود نشان می‌دادند. اهمیت اصل موضوع نفاق بر کسی پوشیده نیست؛ همچنین باید به این پرسش نیز پاسخ داد که جریان نفاق با وجود آنکه در جای‌جای قرآن کریم مورد توجه قرار گرفته و تا آخرین حوادث عصر رسالت نقش‌آفرینی داشته است، پس از فقدان رسول خدا ﷺ به کدام گوشه خزیده است که کمتر نام و نشانی از آن در تاریخ یافت می‌شود. گذشته از این، پرداختن به گروه بیماردلان در کنار منافقان و تفکیک این دو جریان از یکدیگر و یا پیوند و این‌همانی این دو با هم و تأثیری که در جریان جانشینی پیامبر اسلام ﷺ داشتند از موضوعاتی است که نیاز به بررسی و تحقیقی دقیق و شایسته دارد که جز با تدبر در آیات قرآن کریم و شواهد و قرائن موجود در اطراف آن میسر نمی‌شود.

این بیماردلان منافق همانند که نعمت رهبران الهی را ناسپاسی نمودند و هم خویشان را به هلاکت افکندند و هم پیروان خویش را به «سرای نیستی» متول دادند، چنانچه خداوند متعال در قرآن کریم فرموده است:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَ أَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ؟» «آیا

ندیدی کسانی را که نعمت خدا را به کفران تبدیل کردند، و قوم خود

را به سرای نیستی و نابودی کشاندند»^۱.

آنچه در نوشتار پیش رو به قلم حجة الاسلام هادی الیاسی به رشته تحریر در آمده، تلاشی است در این مسیر که به همت ایشان و به مدد خوشه‌چینی از محضر اساتید و صاحب‌نظران این عرصه تحقق یافته است.

انتشارات ابتکار دانش، نشر این اثر را گامی دیگر برای پرداختن به این موضوع تاریخی و روش تاریخ‌پژوهی امامت دانسته و امید دارد که مورد توجه و استقبال علاقه‌مندان و پژوهشگران واقع گردیده و پیشنهادات و نکات اصلاحی خویش را بدان معطوف دارند.

به امید توفیقات روزافزون برای تمامی خدمت‌گزاران و تلاش‌گران عرصه‌ی نشر و ترویج معارف اهل بیت علیهم‌السلام.

مقدمه

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

«لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعاً عَلِیماً»؛

«خدا دوست نمی‌دارد که کسی با گفتار زشت به عیب خلق صدا

بلند کند مگر آنکه ظلمی به او رسیده باشد که خدا شنوا و به اقوال و

احوال بندگان دانا است»^۱.

جامعه‌ی امروز، دیروز و فردای جهان شاهد وقوع جنایت‌ها و ظلم‌هایی است که قلب هر انسان آزاده‌ای را به درد می‌آورد. ظلم‌هایی که تمام بشر و جامعه‌ی جهانی، از دیروز تا امروز را فرا گرفته است. بیش از همه در طول تاریخ، همانند آنچه امروزه با چشم خود می‌بینم و با گوش خود می‌شنویم، بخش مهمی از این جنایت توسط فرقه‌ای افراطی و با ندای اسلام و پرچم توحید اتفاق می‌افتد. شناسایی ریشه‌ها و عوامل این ظلم به نام اسلام و پیامبر مظلوم و مهربان اسلام حضرت محمد ﷺ، طبق آیه‌ی شریفه‌ی قرآن بیان ظلمی است که به ما و به تمام بشریت شده است.

تبدیل حاکمیت الهی و انتصابی امام به حاکمیت زمینی و انتخابی پس از رحلت پیامبر

اکرم علیه السلام از سوی برخی صحابه و حذف وصی و خلیفه راستین پیامبر صلی الله علیه و آله از صحنه‌های اعتقادی، سیاسی و اجتماعی، همه حکایت از وجود جریانی با نفوذ و منسجم و با برنامه‌ریزی قبلی دارد.

شناسایی جریان نفاق در عصر رسالت و هم‌سویی آن با مبانی اعتقادی و مواضع سیاسی خلفای سه‌گانه و نیز شناسایی افراد و سران این جریان و همچنین نتایج به بار آمده از تصدی این جریان بر رهبری حکومت اسلامی پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با استفاده از شواهد فراوان تاریخی، مسئله‌ی اصلی این تحقیق خواهد بود.

بدون شک بحث از مسائل مهم تاریخ اسلام، تنها بحث تاریخی و نبش قبر برخی از مسائل گذشته در بیش از هزار و چهارصد سال گذشته نیست؛ چراکه تاریخ اسلام مهد اتفاقات مهم اعتقادی و اخلاقی است. اتفاقاتی که اگر پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به بار نمی‌نشست و مردم طبق وصایای پیامبر صلی الله علیه و آله و هدایت‌های رهبر دلسوز خود قرار می‌گرفتند بسیاری از مشکلات امروز و دیروز جهان اسلام پدید نمی‌آمد. گروهی که با طمع رسیدن به قدرت، تدبیر پیامبر صلی الله علیه و آله را نادیده گرفته و مسبب بسیاری از جنایت‌ها و ظلم‌ها و خون‌های به ناحق ریخته‌ی تا کنون هستند. از این‌رو بررسی و شناسایی حوادث پس از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ریشه در اتفاقات و شناسایی جریان‌های تاریخ صدر اسلام و روزهای بعثت و هجرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دارد. بنابراین تحقیق در مورد شناسایی جریان نفاقی که بعد از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قدرت را به نفع خویش مصادره کرد از چند جهت ضرورت می‌یابد:

ضرورت اول: اثبات پیدایش منافقان با طمع کسب قدرت در مکه و برنامه‌ریزی برای تصدی جانشینی از همان سال‌های اولیه؛

ضرورت دوم: کشف علل بسیاری از وقایع و کارشکنی‌های عصر رسالت و دشمنی با

پیامبر ﷺ از سوی منافقان؛

ضرورت سوم: تطبیق جریان حاکمیت پس از پیامبر ﷺ با رفتار جبهه نفاق و مقابله‌ی با حاکمیت علوی.

بدین ترتیب هدف از این تحقیق در مرحله‌ی اول، اثبات وجود منافقان در مکه و بررسی تفاوت‌های این دسته از منافقان با منافقان مدینه است. در مرحله‌ی دوم بررسی اقدامات جریان نفاق برای پیشبرد اهداف برنامه‌ریزی شده و تصدی خلافت با توجه به شواهد تاریخی است. در مرحله‌ی سوم، نتایج به بار آمده از این تصدی در سه بستر اعتقادی، سیاسی و اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

همچنین تحقیق پیش‌رو پاسخ به بسیاری از پرسش‌های مطرح شده نسبت به اتفاقات پس از رحلت پیامبر اکرم ﷺ و آشکار شدن رفتار جاهلی و بازگشت به جاهلیت و همچنین رفتارها و تحرکات مرموز و پنهانی عصر حضور مانند: کارشکنی‌ها و شایعه‌افکنی‌های عصر رسالت و ترور جان پیامبر اکرم ﷺ خواهد بود. بدین ترتیب این تحقیق در حوزه علمیه و مجامع تاریخ اسلام قابل ارائه بوده و امید است که با بهره‌گیری از این تحقیق برخی از نقاط تاریک تاریخ صدر اسلام روشن گردد.

شکل‌گیری جریان نفاق با هدف تغییر ساختار و دگرگونی نظامی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حکومت اسلامی بوده است. جریان نفاق پس از پیدایی در مکه و همراهی ظاهری با پیامبر اکرم ﷺ برای دستیابی به اهداف خود اقدامات مهم و خطرناکی را در مکه و مدینه به شکل پنهانی پایه‌ریزی کرد. این جریان با برقراری ارتباط با دشمنان مهم حکومت اسلامی همچون مشرکان و اهل کتاب، نقشه‌های شوم خود را برای تغییر مسیر خلافت برنامه‌ریزی کرد. سرانجام پس از رحلت پیامبر اکرم ﷺ جریان نفاق توانست قدرت را به‌دست گیرد که تغییر مسیر خلافت، آثار ناگواری را در حوزه‌های دینی و غیر

دینی همچون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به بار آورد.

افزون بر آیات فراوان درباره‌ی منافقان، بررسی منابع روایی و تاریخی اولیه نشان می‌دهد که اصل بحث نفاق دارای پیشینه‌ای طولانی است؛ به گونه‌ای که در سده‌های سوم و چهارم، بعضی علما به جمع‌آوری آثاری در خصوص روایات نفاق پرداخته‌اند: *صفة النفاق* و *ذم المنافقين* نگاشته‌ی جعفر بن محمد الفریانی (م ۲۰۷ - ۳۰۱ ق) و *صفة النفاق* و *نعت المنافقين من السنن المأثورة عن رسول الله ﷺ* تألیف ابو نعیم اصفهانی (۳۳۴ - الس ۴۳۰ ق). در همان دوران نیز پرسش‌هایی وجود داشته که آیا نفاق در عصر حضور منحصر به ترس از حاکمیت بوده، یا انگیزه‌های دیگری مانند طمع قدرت دخیل بوده است. شیخ صدوق (ره) در کتاب *کمال الدین* و *تمام النعمة* روایت مفصلی درباره‌ی گفتگوی سعد بن عبدالله قمی (م ۳۰۱) با یکی از نواصب درباره‌ی ایمان برخی از صحابه دارد. همچنین در *فرمایشات اهل بیت علیهم السلام* ارتباط گسترده‌ای میان جبهه‌ی نفاق با خلفای سه‌گانه یافت می‌شود. این اشارت‌ها به‌ویژه در کلمات امیر المؤمنین و حضرت فاطمه علیها السلام بیشتر است. مثلاً حضرت فاطمه علیها السلام در خطبه‌ی خویش به ظهور جبهه‌ی نفاق پس از رحلت پدر خویش اشاره می‌فرماید:

در دوران معاصر نیز این بحث به‌صورت چسته و گریخته در میان کلمات و آثار برخی از محققان مطرح شده، ولی هنوز اثری که به‌صورت مستقل و یکجا به اثبات این موضوع و جمع‌آوری شواهد و قرائن پرداخته باشد، ارائه نشده است.

با توجه به موضوع این پژوهش که از اهمیت خاصی برخوردار است، تحقیق در مورد آن با مشکلاتی مواجهه بود. در شناسایی جریان نفاق مکی پیکان تحقیق به‌سمت و سوی بزرگانی می‌رفت که بعد از پیامبر اکرم ﷺ زمامداران حکومت اسلامی شدند. از

سویی دستگاه حاکمهی تحت امر خلفا در جهت پاک‌سازی ریشه‌های جرم در تاریخ، تمام همت خویش را گماردند و از سویی تاریخ نگاران متعصب با هدف تصحیح چهره‌ی صحابه و خلفا خواسته یا ناخواسته اقدام به انحراف، یا تغییر مسیر نموده‌اند از آنجاکه بستر اصلی این تحقیق و روش پژوهشی آن، تاریخی - نقلی و روش داده‌پردازی آن، توصیفی - تحلیلی است، در حل مسئله به روش ذیل عمل شده است؛ ابتدا با بررسی تاریخی یک واقعه در منابع اهل سنت و تطبیق آن با آیات تاریخی قرآن کریم، تناقض‌ها و متعارض‌های آن واقعه کشف و با کمک روایات شیعی به حل مسئله پرداخته شده است. از این‌رو برای اثبات آن واقعه از کتب کاملاً معتبر تاریخی و حدیثی اهل سنت بهره برده شده است؛ وقایع تاریخی نیز به استناد منابع تاریخی اهل سنت است. در برخی موارد نیز از روایات شیعی که شبیه آن واقعه بوده برای توصیف بیشتر یا شناسایی برخی از تحریف‌ها استفاده شده است.

بی‌تردید اگر توفیق الهی و هدایت‌های حضرت صاحب الامر - اروحنا له الفداء - نبود این بنده‌ی کمترین را توان گام نهادن در این مسیر سراسر خیر و برکت نبود. به‌همین منظور از زحمات سروران ارجمند حجج اسلام دکتر میرمعینی و دکتر یآوری که به رغم مشاغل علمی فراوان، نگارنده را از هدایت‌های علمی خود بهره‌مند ساختند و حمایت‌های بنیاد فرهنگی امامت در دوران تحقیق و نیز چاپ و نشر این اثر، کمال تشکر و سپاسگذاری را می‌نمایم.

در پایان نیز از صبوری‌های خانواده‌ام و همه دوستان و کسانی که حقیر را در به نتیجه رساندن این اثر یاری نمودند، کمال امتنان و تشکر را دارم. همچنین در این رساله از مکتوبات خطی مرحوم حضرت آیت الله شیخ محمد رضا جعفری اشکوری و کتاب «تاریخ‌شناسی اسلامی» حجت‌الاسلام نیری بروجردی - که به طبع نرسیده - بهره برده

شده است که ایشان در ثواب این اثر سهیم خواهند بود.

امید است این سعی اندک، مقبول درگاه حضرت ولی عصر ارواحنا فداه قرار گیرد.

نیز محققان و پژوهشگران محترم در صورت صلاح می‌توانند کاستی‌ها و موارد لزوم تحقیق و تصحیح مجدد این نوشتار را به‌منظور غنای بیشتر به آدرس Elyasihadi@gmail.com ارسال نموده و نگارنده را از نظرات سازنده‌ی خویش به‌رمند نمایند.

هادی الیاسی

حوزه علمیه قم - جمادی الثانی ۱۴۳۹